

Klosterkvarnen Nydala

På karta ritad 1718 finns kvarnen på norra delen av Nydalakloster som säteriet kallades. Kvarnen var förlagd vid vägen mot Svenarum i trekanten vid bäcken mellan Stubbasjön och Rusken. Kvarnhuset låg söder om bäcken och kvarndammen bör legat norr om bäcken där den gör en krök mot öster. På kartan har man också beskrivit vilken typ av kvarn som funnits här. Kvarnen var en så kallad underfallskvarn. Kvarnhjulet finns i vattnets ström eller så leds vattnet med en lutande ränna mot skovelns nederdel. Underfallskvarn kunde användas om det strida vattenflödet inte åstadkoms av en kraftigare höjdskillnad i terrängen.

Kvarnen var troligen anlagd redan på klostertiden. Ska ha funnits där när klosterägorna övergick till säteri.

1569-1571 fanns kvarnen på Nydala Säteri. Ingick i Carl Gustafsson Stenbocks förläning.

År 1740 när hovjunkern Johan Gustaf Linroth köpte Nydala säteri med omgivande torp och gårdar ingick i köpet också en i Nydala liggande kvarn.

På karta från år 1757 finns kvarnen inte med. Är troligen riven då kapaciteten bör ha vart ganska begränsad.

I forskning om kvarnar och dess olika typer finns en skrift som berättar om cisterciensermunkarnas betydelse för kvarnarnas uppkomst och utveckling.

Skriften, som jag gjort ett utdrag ur, heter:

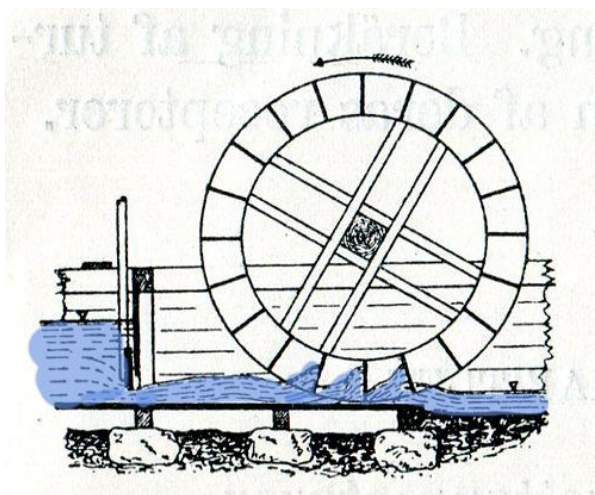
SVENSKA KVARNTERMER STUDIER ÖVER KVARNENS OCH MÅLNINGENS TERMINOLOGI I SVENSKA DIALEKTER MED SÄRSKILD HÄNSYN TILL DE VÄSTSVENSKA JÄMTE KORTFATTAD FRAMSTÄLLNING AV DE SVENSKA KVARNTYPERNA OCH DERAS UTVECKLING AV ROGER WADSTROM

”Om nu hjulkvarnarna blev vanligare i Sverige först under senare hälften av 1100-talet, ligger det nära till hands att anta, att munkarna haft en viss betydelse för spridningen av denna kvarntyp. Under medeltiden tillhörde även i vårt land de större kvarnarna i regel klostren jämte frälset. Särskilt cistercienserna ha betytt mycket för materiell kulturspridning. Bl. a. i fråga om jordbrukets utveckling har de spelat en viktig roll även i vårt land. På kontinenten har de visat sig vara betydande kvarnbyggare. Man kan därför anta, att de munkar som i sina moderkloster varit vana att ha stora vattenkvarnar (hjulskvarnar), även i vårt land byggt sådana, när de här anlade nya kloster. Till Sverige kom dessa munkar vid mitten av 1100-talet. Alvastra och Nydala anlades troligen 1143, Varnhem sannolikt 1150. På detta som på många andra områden förfogade cistercienserklostren över tekniskt kunniga personer, s.k. lekbröder, vilka ofta drog långt bort från sina moderkloster för att utföra andra klostrets anläggningar. Dessa kloster hade även de ekonomiska resurser som fordrades för att bygga stora hjulkvarnar, kunde från sina vidsträckta domäner skaffa lämpligt virke samt hade intresse av att förvärva en sådan givande inkomstkälla, som en yrkesmässigt driven kvarn var.

Att hjulkvarnen inkommit efter skvaltkvarnen bestyrkes bl. a. av att de för hjulkvarnen speciella termerna, vilka saknar motsvarighet i skvaltorna, såsom beteckningarna på vattenhjulet och utväxlingshjulen oftast är utomnordiska, medan benämningarna på de delar som fanns redan i skvaltkvarnen och övertagits från denna, är nordiska....

Cistercienserna ägnade sig särskilt åt jordbruk och nyodling. Deras ekonomigårdar var dåtidens åkerbruksskolor, och andliga och världsliga furstar bemödade sig att vinna »de grå munkarna» som ledare och förvaltare för sina stiftelser och gods. Kvarnen drevs i klostrets egen regi eller förpaktades av någon yrkesmjölnare.”

Idag vet vi inte exakt var kvarnen har legat men mätning på karta ger en uppfattning att kvarnhuset har legat vid bäcken där säteriets markägare nu använder som betesmark till sina kor. Platsen kan därför inte besökas men området kan ses från Hembygds museets trädgård eller från den gamla vägen mot Vrigstad.

Underfallskvarn

Bäckfåran där kvarnen troligen funnits. Foto: Doris Fransson

/Sammanställt från lantmäteriets historiska kartor och Henry Renshults böcker Folk & Fornt
av Doris Fransson/

JÖNKÖPINGS LÄN, WESTRA HÄRAD.

AFDIKNINGSPLAN FÖR SANKMARKER INOM NYDALA SÄTERI I NYDALA SOCKEN.

LÄNGDSKALA $\frac{1}{4000}$.

100 50 0 100 200 300 400 500 Meter.

Jönköping 9/12 1886. W. Brodbeck Landtmätare

N: 6353690.9340

E: 460265.25200

Kör Töm Hjälp

OpenStreetmap

System	Norrvärde	Östvärde
SWEREF 99 TM	N 6353691	E 460265
RT90	X 6356360	Y 1411744
WGS84 dec	57,324407°	14,340149°
WGS84 g/m	57° 19,4644'	14° 20,4089'
WGS84 g/m/s	57° 19' 27,87"	14° 20' 24,54"
Info		

